

יוסיף שם 'רווח-שערה'
 כדי שההפסקה תהיה ברורה,
 זו העצה הנבחרת
 כדי שהגרישים
 לא יֵראו כגריסים
 ולא פְשורה
 אלא פְשורה⁹⁹
 ובוודאי יסכימו כולם
 שזהו הפיתרון המושלם.

כד. "וכו'" בציטוט

1. מבטן מי יצאה המילה
 סימן לדברים שנתארכו
 היא המילה: 'וכו'.
 כשהיא באה בציטוטים
 מקורה הוא לעיתים
 מדברי המחבר עצמו
 אשר אותה הוא כתב בעצמו,
 אך בדרך כלל היא אמורה
 בתור תוספת המורה
 שהיא באה בתמורה
 לדברי המחבר המתארכים
 והולכים ונמשכים.
 וא"כ איך ידעו הלומדים
 שבספרך יהיו לומדים,

99. פְשורה = כמו שורה (אחד אחרי השני רצופים). פְשורה = כראוי.

מעשה חר'ז
כללי כתיבת ספר - בחרוזים
קפה

איזוהי מהמחבר הראשון
ואיזוהי מהמעתיק האחרון?¹⁰⁰
מומלץ על כן
לעשות כן:
כאשר מדובר בתוספת
שמאיתך היא נוספת
אזי אותה תמסגר בסוגריים
ותאיר ללומדים את העיניים
כי כעת יבחינו על נקלה
מבטן מי יצאה¹⁰¹ המילה¹⁰².

100. פעמים רבות ידיעה זו נחוצה לשם הבנת הענין. ובפרט כאשר הלומד רוצה להסתכל בהמשך הענין (שאותו קיצר ה-"וכו"). לדוגמה, כשאנו רואים ציטוט זה מפירוש אור החיים הק' על התורה (ויקרא יג, לז): "ואמרו (במדב"ר יט, ו) כי ר' עקיבא היה דורש מה שלא ידע משה, כאמרו (ישעיה מב, טז) 'הדברים עשיתים' אעשה לא נאמר וכו'". הרוצה לראות את המשך דרשת חז"ל, איזה ספר יפתח? - אם ה"וכו" הוא מהמעתיק (היינו אותו שהעתיק וציטט את דברי האוה"ח הקדוש), מובן שהמשך הדרשא מובאת באור החיים; אך אם המילה "וכו" כתובה באור החיים עצמו, אזי יש להסתכל דוקא במדרש הנזכר.

או ציטוט זה מהמשך דברי האור החיים שם: "ולזה תמצא באו התנאים וחיברו תורת הכהנים וספרי וכו' וכל דרשתם בכתובים אינם אלא עפ"י ההלכות". ואף כאן, אם ה"וכו" הוא מהמעתיק, אזי הרוצה לראות את המשך הפירוט, עליו להסתכל בפירוש האוה"ח שם; משא"כ אם ה"וכו" הוא במקור.

101. מליצה עפ"י לשון הפס' באיוב (לח, כט).

102. העצה היא, שכאשר המעתיק כותב את המילה "וכו" בתור הוראת קיצור לדברי המחבר - יכניס אותה בתוך סוגריים. וכך הלומדים יוכלו להבחין בין מילת "וכו" שהיא מהמעתיק, לבין "וכו" שהיא מדברי המחבר במקור.

לחילופין, אפשר לעשות סימון של שלוש נקודות, המורות שכאן ישנה אריכות בדברי המחבר אשר הושמטה מהציטוט (וגם בזה רצוי לסמנן בתוך סוגריים).

דרך נוספת היא, לעשות את הציטוט בכתב שונה (כגון מודגש, או נטוי, או בגופן מיוחד), ואילו את ה-וכו' שאינו מהמחבר אלא מהמעתיק, בכתב הרגיל.

2. מתי "וכו" ומתי "וגו"

המלה וכו' מתאימה בפוסקים
אבל בציטוט של פסוקים

נקוט: וגומר¹⁰³,

לך אני אומר

כי זהו הסגנון

הצה והנכון¹⁰⁴.

3. מתי מוסיפים ו' החיבור

כאשר המושך הפסוק

אינו פסוק¹⁰⁵

אלא קשור לעניין,

אזי יש עניין

להוסיף ו' למילת גו'

ולעשותה: וגו'.

וכן לגבי ה-כו' אומרים

שם הדברים

הם קשורים

בנוסף, את ה-וכו' שבא בסוף הציטוט (ואינו חלק מהציטוט במקור), יש שעושים לאחר הגרשיים של הציטוט. וכך מובן שתיבה זו אינה במקור. לדוגמה: כדאי להקפיד על מאמר התנא באבות: "בן חמש למקרא, בן שש למשנה" וכו'.

103. בד"כ כותבים בקיצור: וגו'.

לחילופין, תוכל לעשות סימון של שלוש נקודות.

104. שוב ראיתי שכך כתב בספר התשבי (ערך 'גמר'), וז"ל: "נוהגין רז"ל בדבריהם, כשמביאין פסוק אחד ואינם משלימין אותו, כותבין 'וגומר'; וכאשר מביאין מאמר מדבריהם ואינם משלימין אותו, כותבין 'וכלי'".

105. "פסוק" = מופסק, מנותק, מופרד. כלומר, ההמשך אינו רחוק ומופסק מהעניין הנידון.